

DIDACTIEF Special

OPINIE EN ONDERZOEK VOOR DE SCHOOLPRAKTIJK



Het schoolboek
dateert uit
de 19^e eeuw

**Ik leef en
leer in de
21^e eeuw**

COLOFON:

Deze special over onderwijs in de 21^e eeuw is gemaakt in opdracht van Expertis. Een financiële bijdrage is geleverd door Expertis. Wilt u meer weten, neem dan contact op met info@expertis.nl of 074 - 8 516 516.

Coördinatie: Paulien de Jong
Eindredactie: Casper Höyng en Paulien de Jong
Omslagfoto: Shutterstock
Vormgeving: FIZZ
reclame + communicatie

Deze special is verschenen in Didactief, mei 2013, en is los te bestellen via abonnementen@tenbrink-meppel.nl
Prijs vanaf: €2,00

Voor meer informatie over specials kunt u zich wenden tot de redactie van Didactief, Molukkenstraat 200, 1098 TW Amsterdam, tel. 020-59 000 99, www.didactiefonline.nl

De redactie dankt de volgende sponsor:

Expertis Onderwijsadviseurs
M.A. de Ruyterstraat 3
Postbus 762
7550 AT HENGELO

Utrechtseweg 31b
3811 NA AMERSFOORT

E-mail: info@expertis.nl
Telefoon: 074 – 8 516 516
Volg Expertis op Twitter: [@expertisadvies](https://twitter.com/expertisadvies)

Workshop 'Klassenmanagement en pedagogisch klimaat'

Hoe kunt u een consequente en eensgezinde rode draad realiseren in de uitdraging van waarden en normen binnen uw school? Met goed klassenmanagement maximaliseert u de leertijd voor uw leerlingen.

Sprekers Marcel Schmeier (Expertis Onderwijsadviseurs) en Michelle Nijhof (KlasseKist en leraar) | **Data en locatie** 5 juni 2013 (Amersfoort) en 12 juni 2013 (Deurningen) | **Tijd** 14.30-16.30 uur | **Kosten** €132,50 p.p.

Meer informatie en inschrijving via www.expertis.nl



Onderwijs in de 21^e eeuw



Samen leren, samen leven, samen werken. Het leven in de 21^e eeuw vraagt om andere competenties van leerling én leraar. De leraar wordt facilitator, de leerling neemt meer eigenaarschap in het eigen leerproces. Kinderen worden gestimuleerd in creatieve, sociale en communicatieve vaardigheden. Ook leiderschapsskills als innovatief- en kritisch denken, goed kunnen samenwerken en problemen oplossen, zijn dé vaardigheden van deze eeuw.



4

Werken als team

Hoe organiseer je het werk in de klas in de 21^e eeuw? Welke *skills* zijn nodig? De rol van de leraar verschuift van lesvoorbereider naar klassenmanager. De klas wordt een team waarin samenwerken het hoogste doel is.



6

Power to the pupil

Hoe bereid je je leerling voor op een leven in de 21^e eeuw? Door de 'klassenvergadering' voelen leerlingen zich meer verantwoordelijk voor hun eigen leerproces. 'Een Amerikaans voorbeeld dat in Nederland navolging verdient', aldus Jan Polderman van Landelijk Leiderschapscentrum Expertis.



10

Eigentijdse aanpak

Rekenonderwijs in de 21^e eeuw vraagt om een eigentijdse aanpak. 'Van bestuur tot leraar, iedereen is betrokken', ervaart schoolleider Marja Baede van basisschool De Eschmarke in Enschede.

‘Klasse’ teams!



Drs. Jan Polderman
Directeur Landelijk
Leiderschapscentrum Expertis

Stelt u zich een school voor waar leren vanzelf gaat, waar leren een plezier is en waar vragen voortkomen uit nieuwsgierigheid en niet uit een boek. Is dat uw school? Of zou dat uw school moeten zijn? In deze special over onderwijs in de 21^e eeuw stellen we een bijzonder ‘team’ aan u voor: de klas van de 21^e eeuw. Een klas waar leerling en leraar samen leren, werken en leven, een klas die weet wat de (leer)doelen van dit jaar zijn, een klas die goed samenwerkt. In de klas van de 21^e eeuw hebben leerlingen aandacht voor elkaar. De aandacht van de leraar gaat uit naar de talenten van ieder kind. Het is een klas waar verschillende vormen van leren mogelijk zijn; zoals leren door onderzoek(jes) te doen en leren door samen te werken aan een groepsopdracht.

Een ‘team’ ontstaat niet van de een op de andere dag. Het is iets anders dan een groep. Een team werkt samen, moet getraind en gecoacht worden. Een team heeft regels nodig. Regels die vaak te maken hebben met goed luisteren en elkaar respecteren. Regels die het meest effectief zijn als je ze met elkaar aan het begin van het jaar opstelt. Dan zijn het ook jouw regels. Zoals: Wij helpen elkaar, wij doen elkaar geen pijn, wij geven elkaar opstekers, wij luisteren naar elkaar, wij ruimen netjes op en wij spelen leuk samen. Als de regels samen zijn opgesteld hoeft de leraar meestal geen agent meer te spelen, want de leerlingen spreken elkaar aan op het naleven van de regels.

De rol van de leraar in zo’n klas van de 21^e eeuw verandert, dat mag duidelijk zijn. De leraar wordt een professional die weet hoe processen werken. Leerprocessen, maar ook veranderen en verbeterprocessen. De professional die kennis heeft van werkwijzen en instrumenten die je inzet om leren mogelijk te maken, ook bij het leren (samenwerken) in een groep. Maar ook een professional die leidinggevende is van een ‘klasseteam’ die samen met de leerlingen goede opbrengsten weet te realiseren, die verbeteringen in gang zet en die leerlingen inspireert en stimuleert om vooral nieuwsgierig te blijven zodat leren vanzelf gaat.



Leren en lesgeven in de 21^e eeuw

Samen werken als team

Tot op heden bent u als leraar een alleskunner: instructeur, raadgever, adviseur, presentator, verhalenverteller, wandelende databank, vraagbaak van ouders, ofwel: een allround professional. Maar welke *skills* zijn volgens Jan Polderman nodig voor leren en lesgeven in de 21^e eeuw?

De leerling van de 21^e eeuw...

doet kennis op: De kennisvermeerdering gaat in deze eeuw razendsnel. Wie (nieuwe) kennis bezit, kan een voorsprong nemen op het gebied van ontwikkeling en (verkoop van) producten en diensten. Om kennis op te doen moeten leerlingen eerst, en het liefst zo spoedig mogelijk, goed kunnen lezen, schrijven en rekenen. Kennis kunnen leerlingen opdoen door op

zoek te gaan naar feitelijke informatie en als die er niet is door zelf (onderzoek) te doen, alleen of als groep.

checkt kennis: Van belang is dat de leerling leert na te gaan of de opgezochte of verkregen informatie betrouwbaar is en in verband gebracht kan worden met andere informatie. Om vervolgens na te gaan of de informatie als basis dient voor conclusies, besluiten, ontwerpen of creaties of dat verder onderzoek nodig is. Ook moeten leerlingen de uitkomsten kunnen presenteren en verdedigen.

werkt en leeft samen als groepslid: Twee weten meer dan één. Samenwerken draagt bij aan een positief groepsgevoel, een positieve omgang met elkaar en een betere zelfkennis. Leerlingen die samenwerken al vroeg hebben geleerd, kunnen zich straks in de samenleving en hun werk handhaven en blijven met plezier leren.

leert problemen oplossen: De wereld is vol problemen die om een oplossing vragen. Dat geldt ook voor de latere werkomgeving. Niet voor niets wordt in het gros van de vacatures gevraagd om kandidaten met een 'probleemoplossend vermogen' of mensen die oplossingsgericht zijn.

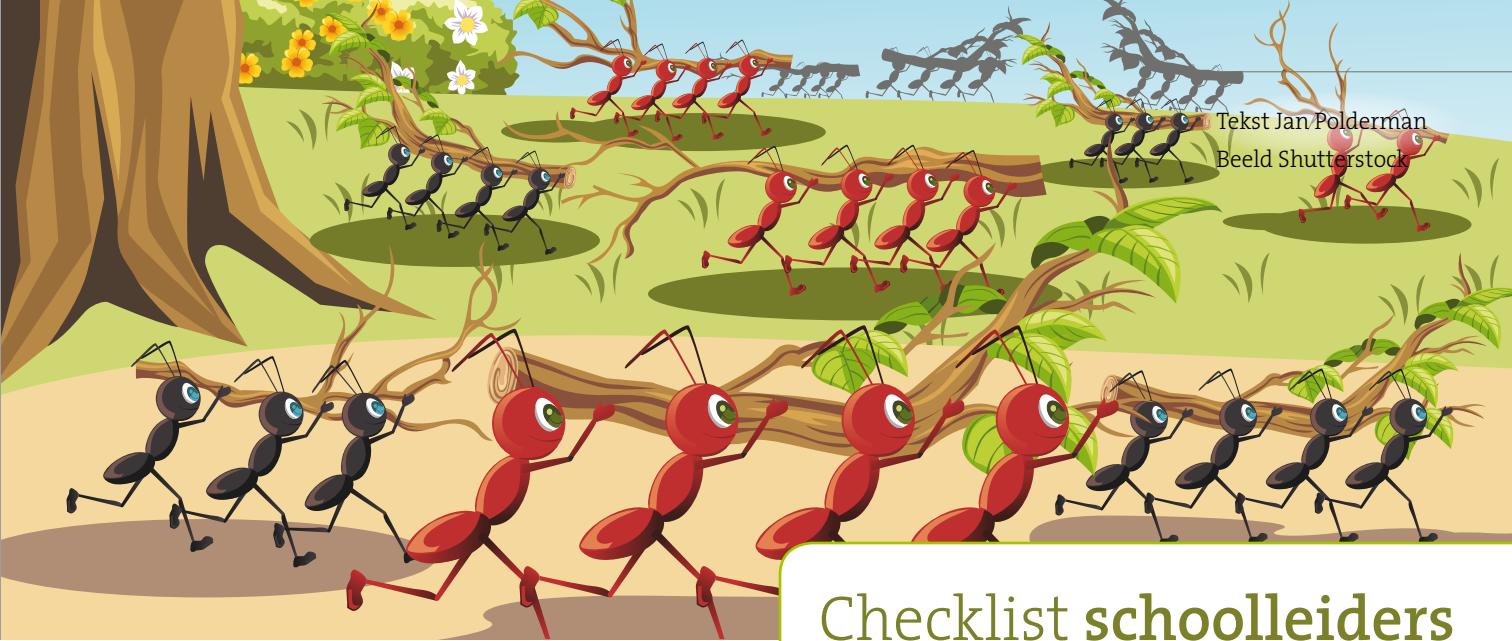
Leerlingen kunnen probleem oplossen alleen leren door het zelf te doen. De leraar kan het best feedback geven tijdens het probleem oplossen (wanneer een leerling hierom vraagt), het leerproces gaat dan langer door. Het is belangrijk dat deze feedback niet bestaat uit een antwoord, maar bijvoorbeeld een aanwijzing.

Checklist leerlingen

Op het gebied van *social media* beheerst een leerling in de 21^e eeuw:

- Twitteren: kort en bondig informeren.
- Bloggen: een korte column schrijven op internet.
- Recording: opnemen van geluid en beeld.
- Linken: koppeling plaatsen naar relevante informatie.
- Prezi's: samenstellen van een interactieve of geanimeerde presentatie.
- Programmeren: met een programmeertaal een eenvoudig programma maken.
- Netwerken: sociale contacten via programma's als NING.
- Internetregels: hoe om te gaan met copyright, piraterij, laster, plagiaat, enz.

Bron: Verslag Unplugged Conference in Mumbai, India 2010



Tekst Jan Polderman
Beeld Shutterstock

De leraar van de 21^e eeuw...

leert kinderen informatie- en onderzoeksvaardigheden:

In plaats van het onderwijzen van kennis, leert de leraar zijn groep vaardigheden in het omgaan met informatie en onderzoek. Laat leerlingen bijvoorbeeld aan de hand van de PDSA-verbetercirkel (Plan, Do, Study en Act) werken aan onderzoeksvaardigheden. Leerlingen bedenken bijvoorbeeld zelf vragen bij een thema, of projectweek, zoals: 'Waarom waren er kruistochten?' Vervolgens gaan leerlingen binnen en buiten de school op zoek naar de antwoorden, waardoor ze gegevens leren verzamelen via internet, kranten, ouders, de (school)bibliotheek.

stimuleert (co)creëren: Door het oefenen met samenwerken, leren leerlingen op groepsgenoten (en later collega's) te bouwen en vertrouwen om gezamenlijk iets tot stand te brengen. In samenwerking leren kinderen van elkaar, over elkaars talenten, het benutten daarvan in een proces en ze leren zichzelf kennen in een samenwerkingsverband. Samenwerken leren kinderen door te doen. Ontwerp bijvoorbeeld een spel waarbij (jonge) leerlingen vaardigheden (sociaal inzicht, delen, wachten) oefenen die nodig zijn om samen te werken.

moet creatief zijn: Creativiteit en actieve betrokkenheid zijn van belang voor betekenisvol leren en voor toepasbare kennis. Je doet een beroep op de creativiteit, andere vormen van leren en het oplossen van problemen. Elke les die je geeft, moet relevant en uitdagend zijn. De leraar vraagt zich voortdurend af: prikkelt mijn les de nieuwsgierigheid van de leerlingen? Daagt de les uit tot leren? Betrek ik de leerlingen actief bij het vormgeven van het leerproces? Laat leerlingen bijvoorbeeld een onderzoeksvraag opstellen of op zoek gaan naar informatie met behulp van internet en sociale media.

Checklist schoolleiders

Leiderschap van de 21^e eeuw vraagt om:

- een omgeving waar 21^e eeuw leren en samenwerken wordt gestimuleerd en gefaciliteerd.
- een cultuur waarin gewerkt wordt aan de realisering van opbrengsten als voorwaarde voor leren, samenwerken en maatschappelijk succes.
- een organisatie die als een samenhangend systeem het leren bevordert, ondersteunt en toetst.
- een curriculum waarin naast de basiskennis en vaardigheden ook thema's uit de 21^e eeuw verweven zijn.
- lijn in de organisatie door afstemming en betrokkenheid om de missie, visie en doelen op elk niveau van de organisatie te realiseren.
- professionele leergroepen die op elk niveau van de organisatie werken aan kwaliteit en continu verbeteren van processen en opbrengsten en hierover verantwoording afleggen.

Bron: Het Landelijk Leiderschapscentrum;
afgeleid van model Voogd & Roblin (2010)

geeft leiding aan een 'klassenteam': De leraar traint en coacht zijn groep naar een goed samenwerkend team. Samen regels opstellen is belangrijk voor het goed functioneren van zo'n klassenteam. Regels hebben vaak te maken met goed luisteren en elkaar respecteren: Wij helpen elkaar, wij geven elkaar opstakers, wij luisteren naar elkaar. De leraar weet samen met de leerlingen goede opbrengsten te realiseren, zet verbeteringen in gang en inspireert en stimuleert leerlingen vooral nieuwsgierig te blijven zodat leren vanzelf gaat. Een leerling die bijvoorbeeld tijdens haar spreekbeurt over bloembollen vertelt dat het zakje begonizaad duurder is dan goud, brengt de leraar op het idee om dit 'weetje' verder te onderzoeken. De leraar stuurt leerlingen in groepjes op pad om producten te zoeken die duurder zijn dan goud. ■

Samen de regels opstellen

Power to the

Hoe betrek je leerlingen meer bij het groepsgebeuren? Met de klassenvergadering en het voortgangsgesprek geleid door leerlingen, ontwikkel je spelenderwijs *21st century skills* bij de leerlingen.

Kinderen worden steeds mondiger. Ook in de klas. Is het een teken van zwakte als een leraar daar gebruik van maakt of een teken van kracht? De Franse onderwijsvernieuwer Celestine Freinet (1896-1966) koos voor de Tweede Wereldoorlog al voor het eerste en in toenemende mate krijgt hij bijval. Een van de meest spraakmakende navolgers is Jay Marino, die wereldwijd de klassenvergadering oftewel de *student lead conference* van Freinet propageert, zij het in aangepaste vorm. 'Het is een onderdeel van klassenmanagement waarbij je de leerling in zijn kracht zet', zegt Jan Polderman van het Landelijk Leiderschapscentrum Expertis.

'Zoals we aan de leraar vragen om te handelen als een professional, zo kunnen we ook naar de leerling kijken. Geef hem ruimte en behandel hem als een toekomstig volwassene.' Polderman zag klassenvergaderingen en zogenoemde *student lead conferences* in een aantal scholen in Dunlap Community, Illinois, in de Verenigde Staten en was onder de indruk. Dit is overigens het gebied waar Marino als hoofd van het schooldistrict zijn faam aan dankt: hij wist er de onderwijsopbrengsten flink te verbeteren met zijn nadruk op opbrengstgericht werken en onderwijskundig leiderschap. Kern van de Amerikaanse klassenvergaderingen van Marino

Als leraar moet je leerlingen wel de ruimte durven geven



pupil

is niet zozeer het democratisch proces waar Freinet op hamerde, maar de ontwikkeling van een aantal leiderschapsvaardigheden: vergaderen, presenteren, elkaar aanspreken, bevorderen van een bepaalde cultuur. 'Werkvormen die goed passen bij het leren van de 21^e eeuw', aldus Polderman. 'In een aantal scholen zagen we deze werkvormen toegepast, al vanaf de eerste klassen. Wonderwel kunnen ook de allerkleinsten er goed mee uit de voeten.'

Klassenvergadering

Een klassenvergadering à la Marino vindt wekelijks plaats en kan over van alles gaan. De klas kiest om beurten een voorzitter die de vergadering gedurende de week voorbereidt en uiteindelijk leidt. Vast onderdeel is een evaluatie van de afgelopen week. Wat ging goed? Wat kan beter? En: Wat gaan we daaraan doen? Leerlingen schrijven de antwoorden die week op *post-it* papiertjes en verzamelen ze op een flap of het bord. Dit is weer helemaal Freinet. Polderman: 'In Dunlap zagen we een vergadering waarbij een rekenles centraal stond. De leraar zat er bij maar de leerlingen waren best kritisch: "De rekenles van donderdag, juf, die ging niet zo goed. We hebben minder geleerd dan normaal. Ik merkte dat het erg onrustig was en dat we niet goed aan het werk gingen." De leraar reageerde ook heel reëel dat ze de les niet goed had voorbereid: "Als het goed is, hebben jullie al gemerkt dat het nu beter gaat omdat ik de lessen nu grondiger voorbereid." De leerlingen pakten dat snel en goed op en de aandacht die de leraar besteedde aan hun mening zorgde ook voor rust in de klas. Als leraar moet je de leerlingen wel ruimte durven geven. Ze weten vaak precies wat er wel en niet goed gaat tijdens de les. Ze hebben nuttige feedback waar je als leraar wat mee kunt.'

In de filosofie van Marino is samenwerking van alle betrokkenen binnen school nodig om een doel te bereiken. De klassenvergadering is een mooie uitwerking van wat hij *alignment* noemt: van bestuur

Ook geschikt voor pubers

Ook ouderbetrokkenheid kan groeien door leerlingen een grotere rol toe te kennen tijdens bijvoorbeeld tien-minutengesprekken en ouderavonden. In de Verenigde Staten maakte Jan Polderman van het Landelijk Leiderschapscentrum Expertis kennis met oudergesprekken die door leerlingen geleid werden. Een concept dat ook op verschillende Nederlandse scholen wordt uitgevoerd. Polderman: 'De leerlingen waren gesprekspartner voor zowel hun ouders als de leraar in de zogenoemde *student lead conferences*. Zij hadden tijdens de les en na toetsen zelf hun prestaties bijgehouden in een individuele leerlingmap en presenteerden die vervolgens op een soort open avond. Hierin stond ook uitgewerkt hoe ze ten opzichte van gemiddelde en norm hadden gepresteerd. Doordat de leerling zelf aan het woord was, ontstond vanzelf interesse bij de ouders. Een jongen antwoordde, nadat zijn ouders hem vroegen waarom zijn rekenresultaten achterbleven: "Dat snappen jullie toch ook wel, ik moest deze week enorm op mijn tenen lopen." Zijn ouders hingen aan zijn lippen. Die aandacht krijgt een leraar zelden.'

Polderman zag verschillende van deze bijeenkomsten: presentaties voor een zaal, maar ook in de vorm van bijvoorbeeld een informatiemarkt. 'Leerlingen lieten in kraampjes zien wat zij geleerd hadden en net als op de markt ontstonden er ontspannen gesprekken met de voorbijgangers: ouders en leraren.

De leraar heeft zijn groep begeleid bij het opzetten van de markt en de bijeenkomst gefaciliteerd: ruimte georganiseerd, kraampjes, avondopenstelling, enzovoort.'



tot in de klas samen werken aan het gedeelde doel. De klassenvergadering zet leerlingen voor korte tijd aan het roer. Soms leiden de vergaderingen tot een klein verbetertraject. Polderman: 'Aandacht geven aan de beleving van kinderen en hun oplossingen serieus nemen is een aanwijsbare factor voor betere leerlingprestaties.' ■

Goe de test

Ben jij al klaar voor de 21^e eeuw?

Krijgen jouw leerlingen de kans om zich te ontwikkelen tot leerlingen met *21st century skills*? Maken jullie vaak gebruik van computers of tablets? En ben je zelf op de hoogte van digitale ontwikkelingen? Pak een ouderwets potlood en check of jouw school klaar is (om leerlingen klaar te stomen) voor de 21^e eeuw!

1. In elk klaslokaal is een computer aanwezig.

- a. ja, in elke klas heeft elke leerling een computer/ipad/laptop tot zijn beschikking.
- b. ja, in elke klas staat minimaal één computer.
- c. nee, we hebben een computerlokaal.

2. Ik vind een digitaal rijbewijs belangrijk.

- a. ja, ik moet als leraar digitaal vaardig zijn.
- b. nee, onzin, ik ben een prima leraar zonder digitaal rijbewijs.
- c. ja, op termijn wil ik digitaal vaardiger worden.

3. Leerlingen werken zelfstandig of in groepjes aan computeropdrachten.

- a. ja, iedere week.
- b. ja, soms.
- c. nooit.

4. Leerlingen zoeken zelfstandig of in groepjes extra informatie over de behandelde lesstof op internet op.

- a. ja, iedere week.
- b. ja, soms.
- c. nee, nooit.

5. Mijn leerlingen weten hoe en waar ze betrouwbare informatie op het internet moeten zoeken. Dat leren ze in de klas.

- a. ja, dat weten ze door mijn lessen over internetgebruik.
- b. ja, maar dat heb ik ze niet geleerd.
- c. nee, mijn leerlingen hebben daar geen ervaring mee.

Waar (basisschool)leerlingen van de 21^e eeuw (via nieuwe media) toe in staat zijn:

- ideeën en kennis delen met anderen, effectief en efficiënt in teamverband werken via ICT & sociale media (online samenwerken).
- nieuwe informatie en inzichten combineren met aanwezige kennis via ICT & sociale media (kennisconstructie, co-creatie).
- als groep projectmatig werken om te komen tot een concreet product (planmatig werken).
- oplossingen vinden voor nieuwe problemen gebruikmakend van de kracht van een community (probleemoplossend denken, creativiteit, crowdsourcing).
- persoonlijke informatiestrategie ontwikkelen om op een kritisch zinvolle wijze de toevloed aan digitale informatie te kunnen beheersen (digitale geletterdheid).
- informatie in context plaatsen en de waarde van informatie inschatten in een steeds veranderend medialandschap (mediawijsheid).
- online content ontwikkelen en weten hoe je het beste de boodschap online kan overbrengen (contentcreatie) inzicht hebben in het eigen mediagebruik om op basis daarvan weloverwogen keuzes te maken (online gedrag). / MH

bronnen: <http://p21.org/tools-and-resources/educators>

6. Ik bespreek in de klas de 'gevaren' van het internet.
- ja, regelmatig.
 - ja, soms.
 - nee, nooit.
7. Onze school beschikt over een aantal tablets met educatieve apps. Bijvoorbeeld om leerlingen te laten oefenen voor vakken waarbij ze achter lopen.
- ja, er wordt veel gebruik van gemaakt.
 - ja, we hebben ze wel, maar...
 - nee, we hebben geen tablets ter beschikking
8. Mogen leerlingen functioneel gebruik maken van hun smartphone tijdens de les of moeten ze 'm in hun tas laten op school?
- ja, leerlingen moeten hun smartphone gebruiken bij bepaalde lessen.
 - ja, soms.
 - nee, telefoons blijven in de tas.
9. Schoonschrijven of typen?
- typen, alle leerlingen halen op school hun typdiploma.
 - leerlingen leren typen én schoonschrijven.
 - ik leer mijn leerlingen schoonschrijven.
10. Als leraar werk ik alleen uit het methodeboek
- nee, ik ontwikkel zelf lesmateriaal.
 - soms ontwikkel ik zelf materiaal bij het boek.
 - ja, ik volg de methode van a z.
11. Ik vind frontaal lesgeven belangrijk.
- mijn leerlingen leren thuis online de les en maken in de klas hun huiswerk.
 - ik wissel werkvormen af, frontaal en coöperatief leren.
 - mijn leerlingen leren meer als ik frontaal les geef.
12. Ik leer mijn leerlingen websites bouwen.
- ja, ik leer leerlingen websites bouwen.
 - nee, ik leer leerlingen alleen websites beoordelen.
 - nee, ik leer leerlingen boeken lezen.
13. Onze school is actief op social media.
- ja, we hebben een Facebookpagina en/of een Twitter-account en gebruiken deze social media-kanalen vaak.
 - ja, we hebben een Facebookpagina en/of een Twitter-account, maar er wordt weinig gebruik van gemaakt.
 - nee, we zijn niet actief op social media.
14. Ik ben als leerkracht actief op LinkedIn om mijn ervaringen en expertise te delen met collega's.
- ja, ik ben actief op LinkedIn en discussieer graag met collega's.
 - ja, ik heb wel LinkedIn, maar...
 - nee, ik heb geen LinkedIn.
15. Als leerkracht ben ik actief bezig op het internet door het bijhouden van een blog.
- ja, ik heb een blog en deel daar graag mijn ervaringen.
 - nee, ik heb geen blog maar lees wel veel blogs van collega's.
 - nee, ik heb geen blog en lees geen blogs.
16. Is er internettoegang in het gehele schoolgebouw?
- ja, in alle lokalen in internettoegang.
 - nee, alleen in het computerlokaal.
 - nee, alleen in enkele lokalen.

Wat is jouw/jullie score?

Ga voor de uitslag naar: www.didactiefonline.nl en maak kans op het gesprekspel 'Uw school van goed naar excellent' (meer informatie over het spel op pagina 14).

Na tijden van groei weer praten over

Basisschool De Eschmarke in Enschede voerde de afgelopen drie jaar een rekenverbetertraject uit. Alle 20 groepen werden erbij betrokken en vooral de leraren die voor die groepen staan. Zij vinden het inmiddels heel gewoon om bij elkaar in de klas te kijken.

Tot een aantal jaren geleden scoorde interconfessionele basisschool De Eschmarke prima, maar niet meer dan dat. De school was in zo'n tien tot vijftien jaar gegroeid van nul tot circa 500 leerlingen en dat had veel energie gekost. Tijd, vonden bestuur Stichting Katholiek Onderwijs Enschede (KOE) en directie, om eens te kijken of er ook een kwalitatieve groei mogelijk was. Tot nu toe was er veel aandacht uitgegaan naar welbevinden van de kinderen in de werkplaats die De Eschmarke wil zijn. Maar ook cognitief kon er in deze tijd van excellentie nog wel een slag gemaakt worden.

Directeur **Marja Baede** beseftte dat de professionele vaardigheden van de leraren dan wel een impuls nodig hadden. Iedereen was zo druk geweest met de groei van de school dat er voor het bijhouden van het vak niet altijd tijd was geweest. En dat, terwijl de aanpak van de leraar, zo blijkt uit alle onderwijsonderzoek, de sleutel is tot hogere leerprestaties. Er werd besloten ruimte te maken in het jaarrooster voor training door rekenexperts van Expertis en voor klassenconsultaties. 'We hebben er belang bij, dat iedereen zijn werk zo goed mogelijk doet en zo goed mogelijke resultaten boekt,' aldus Baede. Dat lijkt gelukt. Na afloop van het verbetertraject zijn de resultaten van de leerlingen op de Cito-lvs rekenen verbeterd van op tot ver boven het landelijk gemiddelde niveau. En niet alleen rekenen. Over de hele linie zijn de Cito-scores verbeterd. Baede vervolgt: 'Gedurende het traject is het team steeds beter zijn eigen rol gaan inzien. Ik heb mijn team daar echt in zien groeien. We zoeken niet meer naar excuses om te verklaren waarom resultaten goed of slecht zijn. We richten ons juist op het deel dat we zelf in de hand hebben: de instructie.'

Eigenaarschap

Een eerste stap in het verbetertraject was alle neuzen dezelfde kant op, de zogenoemde ketenaanpak. Bij De Eschmarke startte het team met het opstellen van gezamenlijk gedragen leerlijnen voor rekenen. 'Schoolbreed werd bijvoorbeeld afgesproken dat iedere leraar de rekenles voortaan start met een korte en krachtige automatiseringsoefening die past bij de les', zegt **Anouk Siebrand**, rekencoördinator. 'Voordeel van afspraken

De bestuurder

Bestuurder **Jos Sprakel** van Stichting Katholiek Onderwijs Enschede: 'We hebben er op aangestuurd dat leraren in dit rekenverbetertraject algemene informatie kregen over: Wat zijn nou de bouwstenen van effectief onderwijs? Daarna pas lag het accent meer op het toepassen in de groep. We hadden natuurlijk slechts indirect zicht op de voortgang en de resultaten. Zo moet het ook. De directeur stuurt als onderwijskundig leider de leraren aan en zij is verantwoordelijk voor wat er in de school gebeurt en verandert. Ik bespreek regelmatig de toetsresultaten met haar en het managementteam van de school. Zodoende houd ik bovenschools zicht op de opbrengsten.'

onderwijs

v.l.n.r (in cirkel): Lerare Marieke Kroese, Directeur Marja Baede, lerare Marloes Scholten en IB'er Manon Analbers zijn vooral trots op de professionele groei die ze hebben meegemaakt. *Bestuurder Jos Sprakel en rekencoördinator Anouk Siebrand staan niet op de foto.*

De leraar

De leraren van De Eschmarke zijn zich er tijdens het rekenverbetertraject vooral bewust van geworden dat de leerlingresultaten direct afhankelijk zijn van hún handelen. De intern begeleiders zorgden voor taakgerichte feedback in de les, waardoor leraren hun instructie en feedback op de kinderen konden verbeteren. **Marloes Scholten**, leraar van groep 2, zegt: 'Ik blijf scherp doordat collega's me van feedback voorzien.' Dat was niet meteen vertrouwd, vertelt **Marieke Kroese**, leraar groep 5: 'In het begin was het wel eng om iemand in de klas te hebben. Ook was het spannend om een collega feedback te geven. Maar ik leer er veel van: ik zie dingen bij collega's die ik zelf kan gebruiken. Omgekeerd krijg ik feedback van collega's en van intern begeleider of directie die heel waardevol is. Door dit te oefenen wordt het steeds gewoner.'

is dat het eigenaarschap creëert. Je houdt elkaar aan de afspraak die je samen hebt gemaakt, veel meer dan aan iets wat de directie van bovenaf oplegt. Dit soort trajecten moet je als team dragen, is mijn ervaring. Als rekencoördinator heb ik er dan ook voor proberen te zorgen dat alle collega's zich konden vinden in de leerlijnen. Het gaat tenslotte om hún lessen.' Veel praten over onderwijs dus, dat was er in tijden van groei ook een beetje uitgeslipt. Vanuit de leerlijnen werkten de leraren aan de kwaliteit van hun eigen lessen. Zij

hielpen daarbij elkaar door middel van klassenconsultaties en ze kregen scholing door externe adviseurs. Met als resultaat dat ze nu aan de hand van de leerlijn een eigen lesprogramma samenstellen en niet meer 'slaafs' de methode volgen. Zo geven ze meer op maat les. Omdat van de klasseconsultaties verslagen werden gemaakt kon intern begeleider Manon Analbers ook conclusies trekken voor de hele organisatie: 'Er waren bijvoorbeeld problemen met automatiseren. Nu besteden we daar aan het begin van iedere rekenles aandacht aan.' ■

De intern begeleider

De leraren van De Eschmarke zijn ontzettend trots op de resultaten, maar vooral op de professionele groei die ze hebben meegemaakt. **Manon Analbers**, intern begeleider onderbouw en leraar groep 1: 'Ik ben vooral trots op de openheid van het team. Het is in onze school heel normaal om bij elkaar in de les te kijken, feedback te geven en de toetsresultaten per groep te bespreken. Ik maak het nu zelfs mee dat collega's mij om advies vragen. Of ik langs wil komen en ze wil helpen om de les beter te maken. Dat vind ik echt geweldig: gerichte feedback geven in de les. Zaak is nu om dit vast te houden. Hiertoe zet Stichting Koe netwerkbijeenkomsten in, waarin leraren hun ervaringen kunnen delen met andere scholen en kunnen voortbouwen op wat ze geleerd hebben.'

Onderzoekslab van de onderwijspraktijk

Reflecteren met coll

Basisschool De Linde in Oldenzaal werkt op een eigentijdse manier aan de professionalisering van het team. In Professionele Leergemeenschappen werken leraren en schoolleiding intensief samen om de eigen onderwijspraktijk te verbeteren. 'Ik kijk nu kritischer naar mijn eigen lessen.'

Dinsdagochtend, half tien. 'Meester' Gert-Jan kijkt vandaag mee in groep 6/7, de klas van juf Sanne. De leerlingen zijn inmiddels gewend aan Gert-Jan én andere toeschouwers in de klas. Ongestoord gaan de leerlingen door met begrijpend lezen. Directeur Gert-Jan Egberink vormt samen met Sanne van Mullem een duo in de Professionele Leergemeenschap (PLG). Een PLG is een groep schoolleiders en teamleden die voortdurend de eigen praktijk onderzoekt om het onderwijs aan leerlingen te verbeteren. Voorwaarde voor het werken in een PLG is dat de basis op orde is. Een leesverbeterplan en een rekenverbeterplan onder leiding van emeritus lector Kees Vernooy zorgde ervoor dat De Linde in vijf jaar veranderde van school met lage resultaten voor leesonderwijs, naar een school waarbij opbrengst- en handelingsgericht werken centraal staat. Werken in een PLG helpt de school het behaalde niveau vast te houden. Het daagt leraren continu uit om bewuster met leerinhouden om te gaan.

Tijd nemen

Sinds de introductie van de PLG door wetenschapper Eric Verbiest in 2003, groeit de belangstelling voor PLG. De inzet ervan in de school past in de lijn van het systeemdenken van Fullan, Marzano en Marino die perspectieven aanreiken voor het leren in de 21^e eeuw. Werken binnen een PLG kan een positieve invloed hebben op het functioneren van leraren en op de resultaten van leerlingen. Verbiest stelt dat professionele ontwikkeling niet zozeer vraagt om extern georganiseerde cursussen, maar vooral om reflectie met collega's over het werk in de klas. Zo werken Van Mullem en Egberink samen in de vorm van co-teaching. Op basis van toetsresultaten analyseren ze wat elke leerling nodig heeft. Het is voor Van Mullem de eerste keer dat

ze echt systematisch de tijd neemt om te kijken naar individuele toetsresultaten en de kwaliteit van haar lessen. 'Heel verhelderend', ervaart ze. 'Gert-Jan ziet als "buitenstaander" heel andere dingen dan ikzelf. In mijn klas zitten bijvoorbeeld best wat leerlingen met een verlengde instructie. Uit de data bleek echter dat één leerling juist baat heeft bij extra controle tijdens zijn werk in plaats van meer uitleg. Dat heb ik aangepast en zo kom ik meer tegemoet aan de behoeften van die leerling.' Van Mullem kijkt nu kritischer naar haar eigen lessen en wijkt gemakkelijker af van de methode. 'Ik merk dat mijn lessen beter worden en nauwer aansluiten bij de kinderen.'

Samen leren en delen

Op De Linde werken de schoolleiders en teamleden, afhankelijk van het onderwerp, samen in tweetallen of in wisselende teams. Leraren bereiden bijvoorbeeld gezamenlijk lessen voor, staan samen voor de groep waarbij de taken verdeeld zijn in de lesfasen. Leraar A doet instructie, leraar B de inoefening en A weer de afsluiting van de les. Omdat ze het samen hebben voorbereid, kunnen ze ook samen terugkijken en elkaar feedback geven. 'Samen leren verhoogt de kwaliteit van het leren en bevordert eigenaarschap bij leraren', ervaart Ilse Rekers. Ze is onderwijskundig begeleider, MT-lid van De Linde én PLG-deelnemster. Vooral oplossingsgericht ervaringen delen noemt Rekers waardevol. 'Als groep 6 bijvoorbeeld minder scoort op het gebied van spelling, dan experimenteert de leraar van die groep met een aantal interventies, zoals elke dag een 5-woordendictee, in-



PLG's in de klas

tensief gebruik maken van het computerprogramma bij de methode en structureel huiswerk mee. Zijn de interventies effectief dan bespreekt hij ze in de PLG bijeenkomst die eens per kwartaal is. Op bouwniveau of per duo zijn ze zo vaak als nodig. Op die manier kunnen andere leraren hun lessen ook verbeteren. Ze stellen de lessen bij, zien de resultaten verbeteren en het enthousiasme neemt toe. Veranderingen hoeven niet meer te “landen” op het bureau van de leraar, maar komen van de leraar zélf! Wat als effect heeft dat de vergader- en organisatiecultuur binnen de school verandert. Gert-Jan Egberink: ‘We zijn een razende denktank waarin voortdurend nieuwe vragen opborrelen. Werken als PLG betekent ook dat je nieuwe codes met elkaar afspreekt, zoals: ‘Ja, maar’... bestaat niet, wel: ‘Ja, en’. We werken dus constructiever aan een nieuwe aanpak, methode of verbetering van begrijpend lezen.’

De PLG is op dit moment een traject dat er voor de leraren van De Linde ‘bij’ komt. Uiteindelijk moet het een vast onderdeel worden waar de school tijd voor reserveert. Hoe directeur Egberink de kwaliteit van een PLG het best kan benoemen, bewaken, monitoren en opbouwen, is nog de vraag. ‘We zitten nog erg aan het begin, maar ik merk wel dat we er energie van krijgen en dat het heel kansrijk is!’ ■

Hoe nuttig zijn PLG's?

De kansen:

- Hogere resultaten door leerlingen.
- Kleinere verschillen tussen leerlingen met verschillende achtergronden.
- Aanwijzingen voor verminderde uitval van leerlingen.
- Toename van betrokkenheid van leraren bij de school.
- Uitbreiding van contacten buiten de school.
- Verbetering van kwaliteit van de instructie door innovatief en experimenteel klimaat.
- Meer klassenmanagement vaardigheden.
- Meer actieve participatie van leerlingen.
- Beter bewustzijn van effectieve onderwijspraktijken.
- Meer vertrouwen met variëteit in instructievaardigheden.

De risico's:

- Naïeve veronderstelling dat professionele leergemeenschappen vanzelfsprekend bijdragen aan professionalisering van leraren en schoolverbetering. Sterke professionele gemeenschappen hoeven niet altijd vernieuwend te zijn. Ze kunnen door het in stand houden van bepaalde opvattingen en praktijken, een kritische attitude bij de betrokken leraren verhinderen of een traditionele onderwijsaanpak beschermen en zelfs versterken.
- Dominante opvattingen van een schoolleider of enkele leraren kan anderen afhouden van leren in een professionele leergemeenschap.

Bron: Verbiest / Imants





21^e eeuws onderwijs global

Verenigde Staten

The Partnership for 21st Century Skills (P21), opgericht in 2002, is een landelijke organisatie die pleit voor het klaarstomen van alle leerlingen voor de 21^e eeuw. Zij bouwt samenwerkingsverbanden tussen onderwijs, bedrijfsleven, maatschappij en regeringsleiders. Deze scholen stellen alle werkvormen digitaal beschikbaar: www.dunlapcusd.net en www.jaymarino.me

Singapore

Het ministerie van Onderwijs implementeerde in maart 2010 een nieuw kader voor de ontwikkeling van *21st century skills*. Doel: competenties van studenten verbeteren. Naast *skills* voor de gebieden ict, *awareness* en kritisch en creatief denken stelt zij kaders voor *self awareness* en -management, *social awareness* en *responsible decision making*. <http://www.moe.gov.sg/>

Schotland

Curriculum for Excellence streeft naar een transformatie van het Schotse onderwijs. Sinds augustus 2010 krijgen leerlingen van 3 tot 18 jaar een samenhangender, flexibeler en verrijkt curriculum. Dat helpt hen hopelijk om in de 21^e eeuw succesvol leerling, zelfverzekerd individu, verantwoordelijk burger en effectief werknemer te zijn. <http://www.ltscotland.org.uk/>

Finland

De School of the Future Program is duidelijk. Zij willen niet dat studenten uit de 21^e eeuw les krijgen van docenten uit de 20^e eeuw, in klaslokalen uit de 19^e eeuw. Olu, stad in Noord-Finland, vormt het centrum en is de innovatieve voorloper van de nieuwe leerfilosofie. <http://www.edu.ouka.fi/>

Voer voor discussie

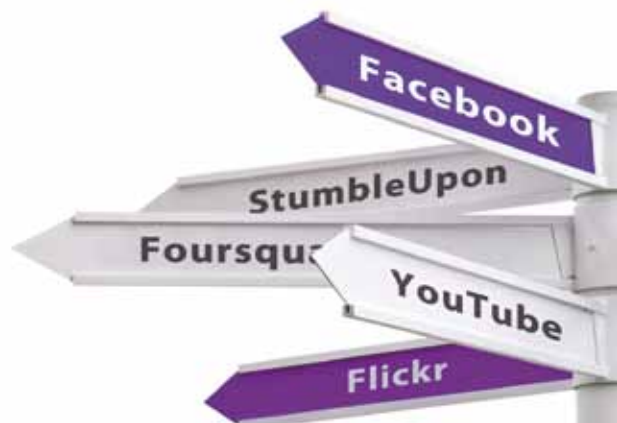
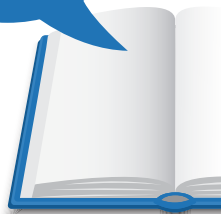
Met het gespreksspel 'Uw school van goed naar excellent' gaat een schoolteam aan de hand van prikkelende stellingen de discussie aan over de kwaliteit van hun onderwijs. Gert Gelderblom: 'Ik heb ontdekt dat elke school een fantastische school kan worden. Dit gespreksspel kan daar een bijdrage aan leveren.'

Het spel is te bestellen via www.expertis.nl/webshop

Leesprestaties verbeteren

In september 2012 zijn 80 basisscholen gestart met het traject 'Stap voor Stap beter begrijpend lezen'. Dit traject, samengesteld door Kees Vernooij en begeleid door Dortie Mijs en Ina Cijvat, pakt het begrijpend lezen op een systematische manier aan. Met een set (op maat) van wetenschappelijk bewezen interventies leren ze leesprestaties verbeteren in de groepen 7 en 8. Ook ouders worden hierbij betrokken. Interesse om deel te nemen aan dit traject?

Neem contact op met dortie.mijs@expertis.nl



Social Media: van de tas in de klas

1. Maak een goed en duidelijk beleid omtrent het gebruik van social media op school. Verbied privé-gebruik niet maar stel wel regels op.
2. Maak op de belangrijkste kanalen een profiel van de school aan. Denk aan Hypes, Facebook, Twitter, Youtube en zelfs misschien LinkedIn.
3. Maak een hashtag (#) aan voor je klas en gebruik deze voor alle mededelingen en betrek ook ouders hierin.
4. Geef kinderen in de klas een stelling of opdracht mee waarmee ze binnen Twitter aan de slag gaan.
5. Laat de leraar mee twitteren en kinderen delen in bijvoorbeeld stand van zaken gemaakte proefwerken.



foto: Emke Smit

Netwerk 21

Tekst Casper Höyng
Beeld Shutterstock

Voor alumni van het Landelijk Leiderschapscentrum Expertis is een netwerk opgestart: Netwerk21. Met behulp van social media kunnen studenten en alumni contact houden met elkaar en met de cursusleiders. Het netwerk organiseert bovendien bijeenkomsten met onder andere Dr. Jay Marino, de Amerikaanse autoriteit op het gebied van kwaliteitszorg, opbrengstgericht werken en continu verbeteren. Thema: leren en leidinggeven in de 21^e eeuw.

Meer informatie via www.hetleiderschapscentrum.nl

Serious gaming voor leiders

Gaming hoort bij de 21^e eeuw. In samenwerking met de Universiteit Twente ontwikkelde Expertis een tweetal games voor volwassenen.

Het leiderschapsspel simuleert een crisissituatie waarin u snel beslissingen moet nemen. Uw score helpt u nadenken over uw leiderschapstijl. Leidraad zijn de kenmerken van leiderschap zoals de Amerikaan Robert

Quinn (Universiteit van Michigan) die beschrijft in zijn Concurrerende Waarden Kader.

In het Koersspel gaat u in een speelse setting aan de slag met de identiteit en drijfveren van uw organisatie. U speelt in teams en ontvangt feedback van deskundigen. Het spel helpt kort en krachtig te formuleren waar uw school of

team voor staat, wat u leerlingen en ouders wilt beloven en wat daarbij uw kernwaarden zijn. Het levert een kort en bondig document (1 pagina!) op dat een motor kan zijn voor uw verdere schoolontwikkeling.

Meer informatie via elly.reinders@expertis.nl



6. Maak gebruik van Google Alerts bijvoorbeeld, om te weten wat er over je school gezegd wordt.
7. Laat kinderen elkaar wekelijks #FF sturen op Twitter zodat ze leren respect te hebben voor anderen op het digitale kanaal.
8. Maak gebruik van hashtags zoals #durftevragen.
9. Indien een website aanwezig is, koppel deze dan aan de social media door middel van buttons e.d.
10. Laat kinderen op een leuke manier zien dat social media ook serieuze business is.

Bron: social media specialist Corinne Keijzer:
www.corinnekeijzer.nl



Trots op onze school!

Trots op onze leraren,

die weten dat de leerlingresultaten alles te maken hebben met het eigen functioneren en die daarom nooit ophouden om werk te maken van het versterken van de eigen vaardigheden.

Trots op onze interne begeleiders,

die hun collega's taakgerichte feedback geven door klassenbezoeken te brengen en lessen na te bespreken.

Trots op onze (taal- en reken-)coördinatoren,

die het voortouw nemen in het leren werken met leerlijnen en die nauw betrokken zijn bij allerlei verbeteractiviteiten in de school.

Trots op onze schoolleiders,

die op een effectieve en respectvolle wijze sturing geven aan het gedrag en het leren van leraren.

Trots op onze bestuurders,

die weten hoe het gesteld is met de kwaliteit en de opbrengsten van het onderwijs op hun scholen en daardoor in staat zijn de scholen en hun personeel op een effectieve wijze te stimuleren en faciliteren.

**Je zult als kind maar
op onze school zitten!
Wat zul je dan trots zijn.**

